

ЕЛАСТИЧНОСТ НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ

(РЕЗЮМЕ)

Еластичността на външната търговия спрямо валутния курс е специфичен измерител на влиянието, което оказват колебанията на валутния курс върху динамиката на външната търговия. Тя отразява саморегулативността и адаптивността на дадена икономика към промените във външнотърговската политика, поради което се явява важен елемент в управленската концепция на преходния период в страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ).

Основната цел на монографията е да идентифицира характера и интензивността на зависимостта между външната търговия и цената на местната валута в 6 страни от ЦИЕ – България, Чешката Република, Словашката Република, Словения, Полша и Унгария в периода 1992-2000г. Тази цел се осъществява въз основа на следните задачи: *първо*, мониторинг на икономическата теория и определяне на основните параметри на еластичността като съществена характеристика на външната търговия; *второ*, дефиниране на основните предимства и недостатъци на иконометричните методи за анализ на зависимостта между външната търговия и валутния курс; *трето*, иконометрична оценка и анализ на еластичността на външната търговия спрямо валутния курс в шестте горепосочени страни от ЦИЕ.

Съществуват два основни аспекта в изследването на зависимостта между външната търговия и валутния курс: наличие на лагов ефект в проявлението ѝ и методологични затруднения при оценка на влиянието на колебанията на валутния курс върху търговския баланс. Съществена крачка в тази посока е въвеждането на критичното условие на Маршъл-Лърнър, с помощта на което се определят случаите, в които девалвацията или ревалоризацията на местната валута водят до очаквания теоретичен ефект. Този ефект се явява резултат от прякото приложение на множество модели за иконометричен анализ на еластичността на външната търговия. Монографията разглежда по-детайлно следните от тях:

- *Еднофакторен регресионен анализ*, който оценява лага индиректно въз основа на значимостта на еднофакторни регресионни модели и техните параметри, използвайки F- и t-критерии;
- *Модел на полиномиални разпределени лагове (PDL)* (още познат като Модел на Алмон), основното предимство на който е преодоляването на мултиколинearността на лаговете променливи. Този модел се базира на два основни параметъра: дължина на лага и порядък на полинома. Различните им комбинации позволяват изграждането на множество модели, оптималният от които се определя въз основа на два типа критерии: информационен критерий на Akaike и критерий на Schwarz;

- *VAR модел без ограничения*, който се основава на оценка на симултантни системи с точно определена структура, уравнения и променливи. В този модел всяка ендогенна променлива се явява функция от текущи лагови стойности за всички ендогенни променливи и текущи екзогенни променливи. Преимуществото му е в елиминирането на сериалната корелация чрез добавените лагови променливи на u ;
- *Авторегресионен модел на разпределени лагове (ARDL)* – специфичен VEC модел, който се прилага в случаите, когато ендогенните променливи са интегрирани от порядък d и съществува такава тяхна линейна комбинация, която има стационарен характер. Линейната комбинация се нарича коинтеграционно уравнение и идентифицира дългосрочното равновесие (един от най-известните критерии за доказване на дългосрочното равновесно отношение между изследваните променливи е Тестът на Йохансен). Порядъкът на интегрираност се определя с помощта на Теста на Дики-Фулър;
- *Спектрален анализ*, чието преимущество е в характеризирането на цикличността на изследваното явление.

Емпиричният анализ на еластичността на външната търговия в шестте страни от ЦИЕ се основава на три от гореизброените модели: 1. PDL; 2. VAR без ограничения и 3. ARDL. Всеки от тези модели се изгражда на база на следните релации: А. Еластичност на износа – реален валутен курс; Б. Еластичност на износа – номинален валутен курс; В. Еластичност на вноса – реален валутен курс; Г. Еластичност на вноса – номинален валутен курс, като целта е да се обхване многомерността на зависимостта между външната търговия и валутния курс.

Предимството на използването на три различни модела е в изграждането на по-комплексна представа за взаимовръзките между изследваните явления, тъй като всеки модел се концентрира върху специфичен аспект: 1. PDL и VAR моделите акцентират върху краткосрочното проявление на еластичността на външната търговия, докато ARDL моделът – върху дългосрочното; 2. PDL и VAR моделите използват деноминирани в USD данни, докато ARDL моделът – деноминирани в местна парична единица данни; 3. PDL и VAR моделите се изграждат на база на месечни данни, докато ARDL моделът – на база на тримесечни данни.

Резултатите от анализа са определяне на механизмите на зависимостта между външната търговия и валутния курс, дефиниране на факторите, определящи наличието на лаг в проявлението на еластичността и прилагане на част от иконометричните модели за шест страни от ЦИЕ.

Изводи

- Еластичността на външната търговия в изследваните страни се основава преди всичко на т. нар. ефект на дохода;
- Съществуват две големи групи страни в зависимост от стойността на лага в проявлението на еластичността: първата група се състои от България и Полша (стойност на лага: 2-6 месеца) и

втората група се състои от Чешката Република, Словашката Република, Унгария и Словения (стойност на лага: над 12 месеца);

- Влиянието на реалния и ефективния реален валутен курс върху външната търговия е по-съществено от това на номиналния валутен курс;

- Условието на Маршъл-Лърнър се изпълнява за България, Чешката Република, Словашката Република, Унгария и Полша, докато липсват емпирични доказателства за това, че то се изпълнява за Словения.

В най-общ план бихме могли да заключим, че външната търговия в изследваните страни от ЦИЕ е еластична, което означава че икономиките на тези страни притежават способността да се адаптират относително бързо към динамиката на валутния курс.

Съдържание

Въведение

Глава 1: Еластичността като специфично свойство на външната търговия:

- 1.1 Механизъм на въздействие на валутния курс върху външната търговия;
- 1.2 Лаг в проявлението на еластичността: предпоставки и последиствия;
- 1.3 Критично условие на Маршъл-Лърнър: класически и обобщен вариант;
- 1.4 Емпирични изследвания на еластичността: иконометрични проблеми и резултати.

Глава 2: Подходи и методи за иконометрично изследване на еластичността на външната търговия:

- 2.1 Изследване на еластичността чрез система от еднофакторни регресионни модели;
- 2.2 Изследване на еластичността чрез модел на разпределени лагове;
- 2.3 Изследване на еластичността чрез VAR модел;
- 2.4 Коинтеграционен подход за изследване на еластичността;
- 2.5 Изследване на еластичността чрез спектрален анализ;
- 2.6 Статистически данни: източници и обработка на липсващи наблюдения.

Глава 3: Иконометрична оценка на еластичността на външната търговия спрямо валутния курс:

- 3.1 Оценка на еластичността на външната търговия чрез PDL модел;
- 3.2 Оценка на еластичността на външната търговия чрез Unrestricted VAR модел;
- 3.3 Оценка на еластичността на външната търговия чрез ARDL модел;
- 3.4 Сравнителна характеристика на еластичността на външната търговия спрямо валутния курс.

Заклучение

Литература

Съкращения

Приложения

Резюме от Господинка Георгиева и Добромир Добрев.